

Rytierstvo – vojenské, spoločenské a náboženské dejiny

Charles Moeller

7. marca 2019 ✚ *História*

Rytierstvo (kavaléria, anglicky chivalry – z francúzskeho cheval – z latinského caballus) ako inštitúciu možno nahliadať z troch aspektov. Sú to:

Vojenský aspekt

Spoločenský aspekt

Náboženský aspekt

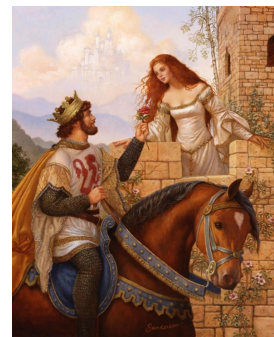

Foto: epicworldhistory.com

1) Vojenský aspekt

Z tohoto hľadiska bolo Rytierstvo ťažkou jazdou, ktorá sa v stredoveku stala hlavnou a najvýkonnejšou zložkou ozbrojených síl. Rytier bol profesionálnym vojakom tej doby. V stredovekej latinčine slovo pre vojaka (miles) znamenalo "rytier". Dominancia jazdy súvisela s ústupom pechoty z bojiska. Títo profesionálni vojaci sa vyznačovali štyrmi špecifikami:

Výzbrojou

Koňom

Asistenciou

Odznakom

Výzbroj

Stredoveké armády boli pre boj na väčšiu vzdialenosť len slabo vyzbrojené. Používali sa luky a kuše, hoci Cirkev sa usilovala ich zakázať, aspoň pri boji kresťanských armád, lebo ich považovala za nehumánne. Stredoveký rytier považoval tieto zbrane za nečestné a neférové. Jeho útočnou zbraňou bola kopija a meč na boj zblízka. Tieto zbrane používala ľahká aj ťažká jazda. Charakteristickou pre ťažkú jazdu, z ktorej vzniklo Rytierstvo, bola obranná výstroj, ktorá sa v rozličných obdobiach menila. Bolo nákladné si ju zaobstaráť a bolo ťažké ju nosiť. Napríklad drôtená košeľa karolínskej doby, či doštičková zbroj krížových výprav a nakoniec plná plátová zbroj zo štrnásteho storočia.

Kone

Rytier s menej ako troma koňmi sa považoval za nedostatočne vyzbrojeného. Musel mať:

Bojového koňa (dexterarius), ktorý sa nepoužíval na jazdu mimo bitky.

Jazdeckého koňa, na ktorom cestoval

Nákladného koňa, pre batožinu

Asistenti

Rytier vyžadoval niekoľko pomocníkov:

Jedného na starostlivosť o kone

Druhého, ktorý nosil najťažšie zbrane, najmä štít. Escutcheon (scutum latinsky, odtiaľ scutarius, francúzsky escuyer, esquire)

Tretieho, ktorý pomáhal vysadnúť na koňa, prípadne vstať, ak rytier z koňa spadol

Štvrtého, ktorý strážil zajatcov, najmä tých lepších, za ktorých sa dalo čakať bohaté výkupné

Títo pomocníci boli zväčša nízkeho pôvodu a neslobodno ich zamieňať s ozbrojenou družinou, ktorá sprevádzala rytiera. Od trinásteho storočia však aj štítonosiči pochodovali ozbrojení a niekedy aj koňmo a tak mohli postúpiť na vyšší stupeň, eventuálne byť pasovaní na rytierov,

Odznak

Zástavy boli ďalším špecifikom Rytierstva. Boli pripevnené a nosené na kopijách, Existoval ostrý rozdiel medzi vlajočkou, jedno alebo dvojčipou, ktoré nosil rytier alebo slobodný pán ako svoj osobný znak a štvorcovou vlajkou, ktorá označovala oddiel a ktorá bola vyhradená veliacemu barónovi, v skupine aspoň desiatich rytierov, zvanému constabularius. Každá vlajka alebo zástava zdobila aj zbroj jej držiteľa a tak umožňovala rozoznať ho na bojisku. Toto označenie sa časom stalo dedičným a priviedlo na svet komplikovanú a zložitú vedu – heraldiku.

2) Spoločenské hľadisko

Kariéra rytiera bola drahá a udržať si ju si žiadalo osobné prostriedky samotného rytiera. V období, keď panovník nemal k dispozícii rozpočet na vydržiavanie rytierov, musel rytier platiť svoje výdaje sám. V dobe, keď jediným zdrojom bohatstva bola pôda, každý pán rozdelil svoje panstvo na vojenské léna a zaviazal držiteľov k vojenskej službe na vlastné náklady po určitý počet dní. Napríklad v Anglicku a Francúzsku za normanskej éry to bolo 40 dní. Tieto léna sa stali, tak ako iné feudálne benefíciá, dedičnými a tak pomohli vytvoriť aristokratickú triedu, ktorej jediným zamestnaním bola profesia rytiera. Rytierstvo však dedičné nebolo, aj keď medzi rytierov mohli pozdvihnúť iba synov rytierov. Už malí chlapci boli posielaní ku dvoru iného šľachtica, kde ich vychovali, trénovali v jazde a boji a učili dvorným mravom. Od trinásteho storočia sa kandidát, ktorý dosiahol úroveň štítonosiča, mohol účastniť v boji. Ale medzi rytierov bol prijatý, až keď dosiahol dvadsaťjeden rokov, v zvláštnom obrade známom ako “pasovanie na rytiera”. Ak kandidát splnil požiadavky veku, pôvodu a tréningu, mohol ho na rytiera pasovať ktorýkoľvek iný rytier. Ak nebola splnená požiadavka pôvodu, mohol ho na rytiera pasovať len panovník, to bolo jeho kráľovské privilegium.

3) Náboženský aspekt

V obrade udelenia rytierstva, skrze požehnanie meča a mocou tohoto požehnania Cirkvou, získalo Rytierstvo náboženský charakter. V rannom kresťanstve nebola vojenská profesia ktovieako cenená, napriek tomu, že Tertuliánova téza, že kresťanstvo a vojenské povolanie sú nekompatibilné, bola zavrhnutá ako blud.

V Rytierstve sa náboženstvo a vojenské povolanie zmierili. Táto zmena v postoji časti Cirkvi sa datuje, podľa niektorých, od krížových výprav, kedy sa po prvý raz kresťanské armády vydali do boja so zbožným cieľom. Ale už pred krížovými výpravami sa dá tento postoj anticipovať vo zvyku "Božieho mieru." Práve vtedy Cirkev využila príležitosť a žiadala od drsných feudálnych bojovníkov zbožný sľub, že svoje zbrane zdvihnú predvšetkým na obranu slabých a bezbranných, žien, sirôt a Cirkvi. Rytierstvo v tomto zmysle spočívalo v sľube. Tento sľub v stredovekej spoločnosti vojaka povzniesol a vyzdvihol ho v jeho vlastnom ponímaní, takmer na úroveň rehoľníka.

Na oplátku za tento sľub, Cirkev zaradila do Rímskeho pontifikátu špeciálne požehnanie rytiera, zvané "Benedictio novi militis." Spočiatku jednoduchý obrad sa vyvinul v prepracovanú ceremóniu. Pred požehnaním meča sa vyžadovalo veľa vecí, spoveď, vigília v modlitbe, pôst, symbolický kúpeľ, investitúra v bielej róbe, to všetko malo zaistiť kandidátovi čistú dušu, s ktorou mal nastúpiť na svoju novú ušľachtilú dráhu. Kľačiac, v prítomnosti kléru, predniesol slávnostný sľub a zároveň si obnovil krstný sľub. Krstný otec potom zľahka udel mečom šiju kandidáta v mene Boha a sv. Juraja, patróna rytierov. Tým ho pasoval.

Novodobí rytieri. Foto: tfpstudentaction.com

4) Dejiny

Sú štyri odlišné obdobia v dejinách Rytierstva. V čase jeho vzniku, teda, dobe keď platil Boží mier zvädzala Cirkev dlhý boj s násilnosťou tej doby a veľa námahy stálo, kým skrotila divokého ducha feudálnych bojovníkov, ktorí pred tým neuznávali iný zákon, než brutálnu silu.

Prvé obdobie – Krížové výpravy

Krížové výpravy nastolili zlatú éru Rytierstva a križiak bol vzorom dokonalého rytiera. Zachrániť sväté miesta v Palestíne spod moslimskej vlády a ochrana pútnikov sa stali novým predmetom sľubu. Na oplátku rytiera Cirkev zobrala pod svoju ochranu a udelila mu mimoriadne svetské a duchovné privilégia, ako všeobecné odpustky, dišpenzovala ho spod právomoci svetských súdov, či ako kompenzáciu za náklady s cestou do Svätej zeme dostávali rytieri desiatok z cirkevných príjmov. Križiacky sľub bol časovo obmedzený. Pre výpravu do Ázie to zvyčajne boli dva až tri roky.

Druhé obdobie – Vojenské rády

Po dobytí Jeruzalema vznikla potreba trvalej armády, aby sa zabránilo dobytí mesta niektorým z okolitých nepriateľských národov. Z tejto potreby vznikli vojenské rády, ktoré pridali štvrtý rehoľný sľub, trvalý boj proti neveriacim. V týchto rádoch sa uskutočnila dokonalá fúzia medzi rehoľným a duchovným duchom a Rytierstvo dosiahlo svoj vrchol. Tento hrdinský duch mal aj sekulárnu aplikáciu, ktorú vidno na mužoch ako Godefrey de Bouillon, Tancred Normanský, Richard Levie srdce, ale nadovšetko Ľudovít IX Francúzsky, v ktorom Rytierstvo bolo korunované svätosťou. Podobne ako rehoľný sľub, tak aj rytiersky sľub spojil mužov

každého národa a stavu a priviedol ich do bratstva so spoločným životom, ideálmi a cieľmi. Svetské bratstvo, podobne ako rehoľné, malo tiež svoj spôsob ako zaviazat svojich členov k vvernosti pánovi, svojmu slovu, čestnosti na bojisku a zachovávaní príkazov cti a zdvorilosti. Stredoveké Rytierstvo okrem toho otvorilo novú kapitolu v dejinách literatúry. Pripravilo cestu epickému literárnemu hnutiu, ktoré reflektovalo ideál rytierstva a oslavovalo jeho úspechy a víťazstvá. Hlavným strediskom tejto literatúry bolo Provensálsko a Normandia a odtiaľ sa skrze trubadúrov a bardov šírilo do Európy.

Tretie obdobie – Sekulárne Rytierstvo

Po krížových výpravách stratilo Rytierstvo náboženský rozmer. V tomto období sa predmetom mimoriadnej úcty rytierov stala česť. Tento duch sa zjavuje v mnohých pozoruhodných rytierskych činoch, ktoré plnia analýzu storočnej vojny medzi Angličanmi a Francúzmi. Froissartova kronika toto obdobie plasticky vykresľuje ako striedanie krvavých bitiek, rytierskych turnajov a nádherných slávností. Každý národ mal svojich hrdinov. Ak sa Angličania mohli chváliť víťazstvami Čierneho Princa, Chandosa a Talbota, Francúzi sa pýšili výkonmi Du Guesclina, Boucicauta a Dunoisa. Ale napriek všetkej tej sláve a pozlátku, výsledkom bolo zbytočné krviprelievanie, mrhanie peniazmi a bieda nižších stavov. Erotický charakter novej literatúry nemalo prispieť k odkloneniu Rytierstva od pôvodného cieľa. Pod vplyvom ľúbostných románov sa láska stala hlavnou pohnútkou Rytierstva. Povstal nový typ rytiera, ktorý sľúbil slúžiť nejakej ušachtilej dáme, ktorá mohla dokonca byť manželkou iného muža. Tento ideál jeho srdca bol na diaľku uctievaný. Nanešťastie, bez ohľadu na povinnosti uvalené na rytierskeho milovníka, tieto extravagantné predstavy viedli neraz k poľutovaniahodným výsledkom.

Štvrté obdobie – Rytierstvo dvora

Vo svojej poslednej fáze sa Rytierstvo stalo len službou pri dvore. Podväzkový rád, založený v 1348 Edwardom III. Anglickým a Rád Zlatého rúna Filipa Burgundského z roku 1430, vytvoril bratstvo nie križiakov, ale dvoranov, ktorým cieľom bolo prispievať k sláve panovníka. Ich najdôležitejším zamestnaním sa stali turnaje a súboje. Svoj sľub neskladali kostole, ale v slávnostnej sieni, neprisahali na kríž ale na nejakého symbolického vtáka. Prísaha Labute bola vytvorená v roku 1306 pri pasovaní syna Edwarda I. Bolo to pred Bohom a labuťou, kde starý kráľ prisahal so svojimi rytiermi, že sa pomstí na Škótsku za vraždu svojho poručníka.

Ešte slávnejšia je "prísaha bažanta" z roku 1454 z dvora Filipa Burgundského. Motív bol dosť vážny, získanie Konštantínopolu, ktorý práve padol do tureckých rúk. Ale dôležitosť motívu neoslabila frivolnosť udalosti. Slávnostný sľub bol zložený pred Bohom a bažantom na veľkolepej hostine, ktorej premrštená cena mohla byť radšej investovaná do samotnej výpravy. Nie menej než stopäťdesiat rytierov, výkvet ríše, opakovalo tento sľub, ale podnik sa nikdy neuskutočnil. Rytierstvo zdegenerovalo na márnú kratochvíľu a prázdny sľub.

Literatúra, ktorá dovtedy významne prispela k vychváleniu Rytierstva teraz reagovala proti jeho výstrelkom. Počiatkom 14. storočia vidíme tento obrat u Chaucera. Hoci sám preložil veľa francúzskych románov, tak trochu sa z nich v Sirovi Thopasovi vysmieva. Poslednú ranu uštedril Cervantesov nesmrteľný "Don Quichot", na ktorom sa smiala celá Európa. V 14. storočí sa opäť vrátila na bojisko, ako významná zložka armády, pechota a spochybná prevaha jazdy, ktorá vládla už dlho. Rytierstvo, ktoré spočívalo najmä

na výhode ťažkej jazdy začalo prudko upadať. V Crécy (1346) a Agincourte (1415) zdecimovali francúzskych rytierov šípy anglických lukostrelcov Edwarda III a Henricha V. Rakúsku aristokraciu pri Sempachu (1386) a burgundských rytierov pri Morate (1476) zmasakrovali švajčiarski sedliaci. S nástupom pušného prachu a všeobecným rozšírením strelných zbraní sa Rytierstvo rýchlo rozložilo a nakoniec úplne zmizlo.

Desať prikázaní rytiera

Zlatý vek Rytierstva začal s krížovými výpravami, s cieľom zachrániť sväté miesta v Palestíne spod moslimskej vlády a chrániť pútnikov na ceste do Svätej zeme. Léon Gautier vo svojej knihe Rytierstvo (La Chevalerie, 1883) zhrnul “starý zákon Rytierstva” do “Desiatich prikázaní.”

- I. Budeš veriť tomu, čo Cirkev učí a budeš poslúchať všetky jej nariadenia.
- II. Budeš Cirkev brániť.
- III. Budeš si vážiť všetkých slabých a budeš ich ochrancom.
- IV. Budeš milovať krajinu, v ktorej si sa narodil.
- V. Svojho nepriateľa sa nebudeš báť.
- VI. Budeš bojovať s neveriacim bez prestania a bez milosrdenstva.
- VII. Budeš starostlivo plniť svoje feudálne povinnosti, pokiaľ nie sú v rozpore s Božím zákonom.
- VIII. Nebudeš klamať a dodržíš dané slovo,
- IX. Budeš veľkorysý a budeš štedro obdarovávať každého.
- X. Vždy a všade budeš bojovníkom Pravdy a Dobra proti Nespravodlivosti a Zlu

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/rytierstvo-vojenske-spolocenske-a-nabozenske-dejiny/>